

DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERE SAHİP ALANLARDA TURİZM POTANSİYELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SELÇUK ÖRNEĞİ

Görkem GÜLHAN

Pamukkale Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öğr.Gör.

ggulhan@pau.edu.tr

S. Evinç TORLAK

Pamukkale Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Doç.Dr.

etorlak@pau.edu.tr

Çınar ATAY

Dokuz Eylül Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof.Dr.

cinar.atay@deu.edu.tr

Özet

Doğal ve kültürel değerlere sahip yerleşmelerin, turizmi kalkınmada araç olarak kullanamamasının pek çok nedeni mevcuttur. Bu nedenlerin kuşkusuz en önemlisi etkin bir turizm planlaması oluşturulamamasıdır. Turizm stratejileri, ilkesel yaklaşımlar ve turizm programları oluşturulmadan plansız atılan adımlar, kalkınmayı sağlayamamakta ve başarısız olmaktadır. Bu çalışmada, Selçuk'ta potansiyellerin kalkınma sürecinde değerlendirilebilme olasılığı araştırılmış; bölgenin turizmden aldığı payı artırmasına ve turizm kalkınma sürecine dahil olabilmesine yönelik yol haritası belirlenmiştir. Selçuk için turizmde stratejik yaklaşım oluşturularak bu doğrultuda turizm amaçları yeniden yaratılmıştır. Bu stratejik yaklaşım ve amaçlar doğrultusunda planlama politikaları, stratejik turizm planlaması ve kısa/orta/uzun vadede turizm programlaması oluşturularak sorunlara yönelik yüksek ölçekli ilkesel yaklaşımlar oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Selçuk, Turizm Planlaması, Efes, Doğal, Kültürel

Alan Tanımı: Turizm Konular-Turizm Politikası (İşletme ve Yönetim)

ASSESSMENT OF TOURISM POTENTIALS IN THE PLACES WHICH HAVE NATURAL AND CULTURAL VALUES: CASE STUDY OF SELÇUK

Abstract

Some places which have natural and cultural beauties cannot benefit from tourism as a tool since various reasons. The most important reason is the lack of an effective tourism plan. The steps which have been taken without tourism strategies, principle approaches and tourism programs become ineffective in development process. In this study, the evaluation probability of potentials in Selçuk at the development process have been researched. Route map has been constituted to enhance the slice ratio which have been taken from tourism industry and include Selçuk into tourism development process. Strategic approach has been constituted and tourism objects have been redefined in this direction. Planning politics, strategically tourism planning and short/medium/long term tourism programs have been constituted and all these steps are the high scale principle approaches.

Keywords: *Selçuk, Tourism Planning, Ephesus*

JEL Code: L83

1. GİRİŞ

1950’li yıllarla gelişmeye başlayan turizm, artık ekonomik ve sosyal yaşamda yokluğu hayal edilemez bir kavram haline dönüşmüştür. Turizmin gelişmesi ve zararlı etkilerinin fark edilmesi ile kazanma-koruma dengesine yönelik adımlar atılmış ve alternatif turizm, bütünsel turizm ve sürdürülebilir turizm gibi turizm çeşitleri doğmuştur. Temelinde kaynakları korumak ve turizmden uzun vadede yararlanmanın yattığı bu çeşitler günümüzde klasik turizmin yani deniz-güneş-kum ve buna dayalı yapılaşma anlayışını taşıyan turizmin yerine daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır. Sürdürülebilir turizm tamamen çevre koruma üzerine geliştirilmiş bir kavram değildir, temelinde ekonomik kazanç, toplumsal ve kültürel kalkınma yatar. Temel yaklaşım, insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek değil, ancak doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarabilmektir. (Çalikoğlu, 2001,s.5) Alternatif turizm turiste kültürel, çevresel değerleri ve bölgedeki kaynakları gösterip onu yönlendirerek hem turizmin yönlenmesini hem de çevrenin korunmasını sağlamaktadır. Alternatif turizm, kaynakların korunmasının yanı sıra mevcut ama kullanılmayan kaynakların turizme entegre olmasının etkin bir yoldur.

Selçuk her çeşit turizm ögesini sınırları dahilinde ihtiva eden, her türlü turizm çeşidine uygun, doğal ve kültürel zenginlikleri ile göz kamaştıran bir bölgedir. Turistik öğeleri ile dikkat çeken bölge bu değerleri etkin kullanamaması ve bölgenin turistik açıdan beklenen verimi yakalayamaması ile de dikkat çekmektedir. Turizmde beklenen verimliliğe ulaşamıyor olmasının pek çok nedeni mevcuttur fakat bu nedenler içerisinde en önemlileri etkin turizm politikaları ve bu politikalara yönelik stratejik yaklaşımların ve ilkesel kararların oluşturulmamasıdır. Bildiride, Selçuk için genel düzeyde bir turizm analizi yapılmış ve daha sonra turizm planlamasına yönelik ilkesel yaklaşımlar oluşturulmuştur. Bölgede yer alan turizm potansiyelleri tespit edilerek analiz edilmiş ve turizm odakları oluşturulmuştur. Turizme yönelik doğal ve kültürel kaynakları zarara uğratmayacak; gelecek nesillerin kullanım hakkı korunacak şekilde politikalar üretilmiştir. Turizm gelişim boyutları; kurumsal, çevresel, sosyo-ekonomik yansımalar dahil edilerek değerlendirilmiştir. Turizmin kendi içinde bütünleşmesi ve bölge gelişimi ile bütünleşmesine yönelik stratejik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Belirlenen stratejik yaklaşımlar sonucu bölge için kısa, orta ve uzun vadeleri kapsayan turizm programlaması yapılmıştır.

2. SELÇUK'TA TURİZM POTANSİYELLERİ ve TURİZM ANALİZİ

Selçuk, Ege Denizi kıyısında, İzmir İli'ne bağlı, tarihi, doğal zenginliklere ve turistik potansiyellere sahip bir ilçedir. Günümüzde 30.000'i aşkın nüfusu, %75'in üzerinde olan şehirleşme oranı ve ortalama 3.6 hane büyüklüğü ile önemli bir turizm kentidir. Batısı deniz, kuzeyi Göller Bölgesi, doğu ve güneyi ise ormanlarla çevrilidir. 11 km'lik kumla kaplı kıyının sadece 4 km'si turistik tesislere ayrılmış, kalan bölümü doğal haliyle bırakılmıştır. Selçuk'ta tarım sektöründe çalışan kişi oranı %44.65, sanayi sektöründe çalışan kişi oranı %6.77 ve hizmet sektöründe çalışan kişi oranı %48.58'dir. Bu durum bölgenin önce bir turizm kenti daha sonrada bir tarım kenti olduğunu net olarak göstermektedir. (Gülhan, 2007) Dokuz köye sahip olan Selçuk aynı zamanda sit alanlarının yoğunluğu ile dikkat çekmektedir.

2.1. Selçuk'ta Doğal ve Kültürel Turizm Öğeleri

Şirince, Pamucak, Göller Bölgesi, kırsal yerleşmeler, orman alanları, mağaralar ve bitki örtüsü Selçuk'un başlıca doğal potansiyelleridir. Menderes Nehri'nin oluşturduğu doğal çevre, iklim ve coğrafi özellikler Selçuk'taki ekolojik yapıyı eşsiz kılmaktadır. Tarihsel öğelerin başında Efes Antik Kenti gelmektedir. Efes Antik Kenti bütün dünya tarafından bilinen ve günümüzde sadece %10'luk bir kesimi gezilebilen, Türkiye'nin en önemli kültürel değerlerinden birisidir. Ayrıca

dini turizmin merkezi olan Meryemana Evi önemli bir turizm potansiyelidir. St.Jean Bazilikası, Müzeler, Artemis Tapınağı, İsabey Cami, Yedi Uyuyanlar Mağarası, Belevi Mauseleumu, Şirince Köyü, Festivaller, Geleneksel El Sanatları&Dokumacılık, Selçuk Mutfağı, Keçi Kalesi ve su Kemerleri diğer önemli kültürel değerlerdir.

2.2. Selçuk'un Turizm Profili

Bu kadar yüksek turist potansiyeline sahip bir yerleşmede, gelen turistlerin sadece küçük bir kısmının bölgede konaklaması Selçuk'un elindeki potansiyelleri etkin kullanmadığının önemli bir göstergesidir. Bölgeye gelen turistlerin %78'i kültürel ve tarihsel zenginlikleri görmek için gelmekte, %42'si Kuşadası'nda konaklamakta ve %45'i günübirlik olarak gelmektedir. (Emekli,1997) 10.000 yatak kapasitesi sahip olan Selçuk'a gelen turistlerin % 100'ü Efes'i, %91.7'si Selçuk Müzesi'ni, %41'i Meryemana ile St.Jean Klisesi'ni, %36'sı İsabey Camii ile Şirince'yi ve %11'i Selçuk Kalesi'ni ziyaret etmektedir. (Selçuk Turizm Danışma Müdürlüğü) Selçuk Müzesi ve Efes antik Kenti'nin 1.derece tercih noktaları; Şirince Köyü, Meryemana Evi, St.Jean Klisesi ve İsabey Cami'nin 2. derece tercih noktaları olduğu net olarak görülmektedir.

2.3. Turizmi Etkileyen Olumsuzluklar ve Tehditler

Pamucak çevresindeki ikinci konut yerleşmeleri görüntüyü ve peyzajı bozan, alanın turistik doğal yapısını tehdit edici unsur olarak göze çarpmaktadır. Menderes Nehri'nin kirlenmesi hem bölgenin doğal yapısının bozulması açısından hem de görsel açıdan önemli bir tehlikedir. Selçuk'ta 1985 yılından günümüze kadar 3000 ha üzerinde orman alanı yanarak yok olmuştur. (Selçuk Orman Şefliği) Plajların ve otoparkların kanunsuz istila edilmesi, yasal olmayan bu işletmelerin, eğitimsiz insanlar tarafından işletilmesi, turistler açısından memnuniyetsizlik oluşturmaktadır.

2.4. Turizm Analizine Yönelik Değerlendirme

Genel bir inceleme niteliği taşıyan turizm analizi değerlendirildiğinde Selçuk'un önemli bir turizm merkezi olabilecek potansiyellere fazlasıyla sahip fakat özellikle İzmir ile Kuşadası'nın yoğun etki alanı içerisinde kalan ve gelen turistleri belli bir sistematik içerisinde karşılayamayan bir bölge olduğu görülmektedir. Ziyaretçi turist sayısına oranla turist konaklama süresi beklenenden çok daha az olduğu için turizm potansiyellerinin tam olarak değerlendirildiği söylenemez. Kültürel ve doğal değerlerden etkin bir şekilde yararlanabilmek için turistin günübirlik ziyareti değil, bölgede konaklaması, gezmesi, yöre halkına maddi ve manevi katkı

3.3. Turizm Planlama Politikaları

Yol gösterici olan geniş çerçeveleri belirlemekte ve planlama stratejilerinin sınırlarını çizmektedir. Selçuk için politikalar turizm endüstrisini büyütmek, turizm gelirlerini maksimize etmek, turizm kaynakları yaratmak, sürdürülebilirliği sağlamak, ve orta/alt gelir gruplarını sürece dahil etmek doğrultusunda oluşturulmuştur. Selçuk turizm çeşitliliğine sahip olduğu için temel turizm odakları her kesime hitap edebilmelidir.

- Konaklama/ticaret/eğlence sektörleri en fazla büyüyen sektörler olmalıdır.
- Turizm pazar değil, ürün eğilimli olmalıdır. Turizm değerlerini birden kullanarak hızlı gelişim sağlamak yerine kontrollü gelişme gösterilmelidir.
- Katılımcılık sağlanarak halka turizm eğitimi verilmeli ve bilinç düzeyi artırılmalı, turizm sektöründe rol üstlenecek donanım kazandırılmalıdır.
- Büyüme kontrollü gerçekleşmelidir. Alt yapı gelişimi ve halkın bilinçlenmesi sürecinde senkron farklılığı yaşanmamalıdır.
- Çevresel ve kültürel muhafaza sağlanmalı; Efes, Meryemana ve benzeri turizm öğeleri, halk ile bağ koparılmadan korunmalıdır.
- Turistik ürünlerin özgünleştirilerek kullanımının arttırılması sağlanmalıdır.
- Çevresel ve kültürel birikimler, tarihi değerler, arkeolojik değerler, ormanlar ve tarım toprakları korunmalıdır.
- Örgütsel ve yasal düzenleme çalışmaları; halkın eğitimi, tanıtım, tur şirketleriyle anlaşmalar yapılmalıdır.
- Ürün çeşitliliği artırılmalı, kültürel değerlerin mutlaka patenti alınmalıdır.
- BM UNESCO Kültür Mirası Listesine girilmeli, ve tanıtım yapılmalıdır.

3.4. Stratejik Yaklaşım

Alım gücü yüksek olan, alternatif turizm veya kitle turizmi amacıyla bölgeye gelmiş turistlerin Pamucak'ın güneyindeki lüks otellerde konaklatılması, alım gücü düşük turist kitlesinin şehir merkezinde ve merkez güneyinde konaklatılması öngörülmektedir. Selçuk'un turizmde esas kimliği din ve tarih turizmi olmalı, ikincil kimliği ise Pamucak bölgesinde kitle turizmi olmalıdır. Bölgenin çeşitli kısımlarındaki faaliyetlerin üçüncül turizm öğeleri olması öngörülmüştür. Turizme yönelik atılacak adımların 15 yıllık süre içerisinde beşer yıllık dönemler

halinde hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Turizmin geliştirilmesi için temel olarak iki strateji oluşturulmuştur. Mevcut turistik öğelerin etkinliğinin artırılması ile uzun vadeli yüksek bütçeli yatırımlar. **Kullanımı etkinleştirilecek turizm öğeleri;** Şirince, Pamucak, Kuş cenneti, Kırsal Yerleşmeler, Orman Alanları, Efes Antik Kenti ve Yöresel Festivaller ile kullanım etkinliği artırılması gereken başlıca turizm öğeleridir. Bu turizm öğeleri için aşağıdaki adımlar atılmalıdır;

- Halka açık turizm seminerleri ve yayınları ile halk gelişmeye entegre edilmelidir, turizm bilincinin oluşması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Turizm bilincin oluşması için restorasyon çalışmalarının, kazı çalışmalarının ve koruma önlemlerinin artırılması sağlanmalıdır. Efes gece gezme projesi tamamlanmalıdır. Meryem ana, Artemis Tapınağı, Selçuk Kalesi vb. çevre düzenleme projeleri yapılmalıdır.
- Tarım toprakları ve ormanlar yapılaşmaya baskısından korunmalı, bölgenin doğal dokusunun korunmasına özen gösterilmelidir.
- Doğal ve kültürel değerlerin etkin tanıtımı için çalışmalar yapılmalıdır.
- Tur şirketlerinin Selçuk’u tercih etmesi için tur operatörler ve acenteler ile yatılı turist miktarını arttırmak için çalışmalar yapılmalıdır.

Uzun vadeli büyük yatırımlar; organize turizm bölgeleri, turizm alanları, turizm amaçlı yenileme/rehabilitasyon alanları ve benzeri yatırımlardır. Pamucak Bölgesinde Organize turizm bölgeleri ve turizm alanları oluşturulmalı, bölge alım gücü yüksek turiste yönelik taleplere cevap verebilmelidir. Bölgenin ekolojik özelliklerinden faydalanılmalı ve halk ile bütünlüğü korunmalıdır. Şehir merkezinde yer alan tarihi ve arkeolojik güzellikler restore edilerek kentsel dönüşüm çalışmaları ile birlikte kent, turizmin isteklerine cevap verebilecek donanımlara sahip hale getirilmelidir. Üçüncü derece turizm odakları içerisinde yer alan turistik öğeler geliştirilmeli ve alternatif turizm merkezi yaratmaya yönelik tesisler tesis gerisi hizmetleri ile birlikte oluşturulmalıdır. Acarlar yolu üzerinde eğlence ve dinlenme tesisleri oluşturulması öngörülmüştür. Konaklama kapasitesini arttıracak olan bu tesisler aynı zamanda turistik çekicilik sağlamalıdır.

3.5. Turizm Programlaması

Turizm programlaması, turizm stratejisindeki uygulamaların yerinin, zamanının ve nasıl yapılacağına belirlenmesi ile oluşturulmuştur. Selçuk için oluşturulan turizm stratejisinde, Selçuk’un 15 yıllık süreç sonunda Kuşadası kadar önemli bir turizm merkezi olması ve gelirlerini sürdürülebilirlik ekseninde artırması

öngörülmektedir. Turizme yönelik zaman programlaması Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Turizm Potansiyelleri Değerlendirme Tablosu			
Turizm Potansiyelleri	0-5 Yıl Arası	5-10 Yıl Arası	10-15 Yıl Arası
Güney Pamucak	Güneydeki oteller geliştirilecek alt yapı çalışmaları başlayacak	% 50 oranında tamamlanacak-kısmi faaliyete geçecek	Tam faaliyet
Acarlar Yolu Üzeri Tesisler	Altyapı çalışmaları	% 50 oranında tamamlanacak-Kısmi faaliyete geçecek	Tam faaliyet
Şehir Merkezi Çalışmaları	Oteller ve eğlence tesisleri yapımı-Şehir içi çevresel ve kültürel tesis düzenlemeleri	Tam faaliyet- Düzenleme çalışmaları	Tam faaliyet-Düzenleme çalışmaları
Efes Antik Kenti	Çevre düzenlemeleri-Yasal düzenlemeler-Gece gezmeleri, kazı çalışmaları	Tam faaliyet-Tanıtım	Tam faaliyet-Tanıtım
Şirince	Alternatif turizm merkezi	Tam faaliyet-Tanıtım	Tam faaliyet-Tanıtım
Meryemana	Çevre düzenlemeleri- Tanıtım	Tam faaliyet-Tanıtım	Tam faaliyet-Tanıtım
Orman Alanları	Tanıtım -Güzergah belirleme	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Kuş cenneti	Tanıtım-Yasal düzenleme	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Mağaralar	Tanıtım	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Müzeler	Tanıtım-envanter- Kapasite artırımı	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Festivaller	Tanıtım	Tam faaliyet	Tam faaliyet
St.Jean	Tanıtım-Çevre düzenlemesi	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Artemis	Tanıtım -Çevre düzenlemesi	Tam faaliyet-Tanıtım	Tam faaliyet-Tanıtım
Teleferik Hattı	Alt yapı çalışmaları-Projelendirme	Yapım-Tanıtım	Tam faaliyet
Selçuk Kalesi	Restorasyon -Tanıtım	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Çamlık Köyü	Tanıtım-Geliştirme	Tam faaliyet	Tam faaliyet
Turizm Eğitim Tesisleri	Açılış-Tanıtım-Tam faaliyet	Büyütme-Tanıtım-Tam faaliyet	Tam faaliyet
Kırsal yerleşmeler	Tanıtım- Yönlendirme	Tam faaliyet	Tam faaliyet

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, doğal ve kültürel değerlere sahip pek çok yerleşmenin bu potansiyelleri etkin kullanamayıp kalkınmada turizmden yeteri kadar yararlanamadığına dikkat çekilmiştir. Bu sorunun nedenleri irdelenerek Selçuk'un yüksek turistik potansiyellerine rağmen turizmden yeteri kadar yararlanamayan yerleşmeler arasında olduğu belirtilmiştir. Turizme yönelik genel düzeyde bir inceleme yapılmış ve bu inceleme sonucunda Selçuk'un kalkınma sürecinde turizmden yararlanmasını sağlayacak turizm politikaları belirlenmiştir. Sürdürülebilirlik, bütünsel ve alternatif turizm eksenlerinde belirlenen

turizm politikalarına göre turizm odakları ile stratejik yaklaşımlar oluşturulmuştur. Efes Antik Kenti ve Pamucak Bölgesi 1., Şirince ve Göller Bölgesi 2., ve diğer turistik ögeler 3. derece turizm odakları olarak belirlenmiştir. Stratejik yaklaşımda, yeni turizm yatırımları ile kullanımı etkinleştirilecek olan turizm ögeleri olmak üzere iki gelişim seçeneği sunulmuştur. Bu seçenekler için yapılacak yatırımlar / uygulamalar / hedefler ortaya konulmuş ve gerçekleştirilmesine yönelik turizm programlaması yapılmıştır.

KAYNAKLAR

Çalikoğlu, M. (2001) “*Uluslar arası Turizm Pazarında Sürdürülebilir Turizm’ in Önemi*” <http://www.geocities.com/adaturizm/kentli1.html>,

DEÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğrenci Çalışmaları (PLN 301, 2001).
Selçuk Analitik Etüdü

Emekli G., (1997), *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Anket Çalışmaları*, İzmir: Ege üniversitesi Yayınları

Gülhan, G., Atay Ç. (2007)" Doğal ve Kültürel Değerlere Sahip Alanlarda Turizm Potansiyellerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Selçuk ve Çevresi Örneği"

Olalı, H., Nazilli S., Kırıcıoğlu, N., Sümer, M., (1983). *Dış Tanıtım ve Turizm, Ankara, T.C. İş Bankası Kültür Yayınları*

Selçuk Belediyesi Resmi Web Sitesi . <http://www.selcuk.bel.tr/>

Selçuk Orman Şefliği (2008)

Torlak E., Gülhan G. (2011) " Doğal ve Kültürel Potansiyele Sahip Bölgelerin Katılımcı Projeler Yoluyla Dönüşümü: Pamukkale Kasabası Örneği"